УДК 378.016:5:009

І.Я. Пастирська
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Постановка проблеми. У сучасній освіті особливо важливу роль відіграє принцип інтеграції змісту навчання, тобто представлення взаємозв'язків і залежностей, які існують між різними навчальними курсами. Це сприяє цілісному баченню світу, природи, суспільних явищ та їх діалектики. Інтегративні зв'язки з позиції конкретної професійної підготовки не ламають структуру і специфіку кожного навчального курсу, а гармонійно поєднують їх у загальну систему знань, здібностей, навичок та ціннісних орієнтацій особистості.

Аналіз попередніх досліджень. Останнім часом у вітчизняній педагогічній науці приділяється значна увага інтегративним процесам, їх досліджували такі науковці як В. Безрукова, Р. Гуревич, Л. Джулай, Б. Камінський, Б. Кедров, Д. Коломієць, Л. Сліпчишин, Я. Собко, А. Урсул. Однак проблема інтеграції змісту навчання у зарубіжній педагогіці є малодослідженою та заслуговує на особливу увагу.

Мета статті − дослідити проблему інтеграції змісту освіти у сучасній зарубіжній педагогіці, проаналізувати її особливості у педагогіці певних країн, дати їм характеристику. Вважаємо, що дослідження досягнень зарубіжних педагогів сприятиме розширенню знань про інтеграцію змісту освіти та матиме використання у практиці українських навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Наявний досвід інтеграції змісту навчання в Україні, Росії та практика закордонних навчальних закладів дозволяють виділити декілька основних типів інтеграції: перший тип — створення інтегрованих курсів у межах одного циклу; другий тип — гнучкі інтегровані курси з власною для кожного студента траєкторією руху (принцип модульності); третій тип — групування дисциплін за професійно значущою проблемою (групові, ігрові, інтерактивні методи, гіпертекстові комп'ютерні засоби).

На практичному рівні проблема інтеграції в професійній освіті України відстає від її ґрунтовного дидактичного осмислення, оскільки не вироблений механізм запровадження новацій в освітній процес. Водночас упровадження в практику інтегрованих курсів у західних країнах та США (унаслідок автономності ВНЗ самостійно складають навчальні плани і програми) потребує глибокого теоретичного обґрунтування.

Для російських двомовних шкіл, у цілому, характерне викладання інтегрованих гуманітарних дисциплін типу «Країнознавство», «Лінгвокраїнознавство», «Світ мов, які вивчаються», «Культурознавство країн, мови яких вивчаються». Практикується також вивчення латинської й інших класичних мов у програмі поглибленої гуманітарної підготовки учнів. Обов'язковим є вивчення (за вибором закладу) низки предметів не лише рідною, але й іноземною мовою з активним використанням матеріалів із зарубіжних підручників із певного предмету (історії, літератури, географії, загальної й прикладної економіки, біології, природознавства, музики, права). Оцінка рівня знань учнів формується у контексті як вітчизняних, так і європейських вимог і рекомендацій [5, с. 82].

Узагалі, в зарубіжній педагогіці з урахуванням проблем інтеграції історично виділяють три напрями побудови процесу навчання [2, с. 11]: педоцентричний — ліквідація навчальних предметів як таких, реалізація ідеї комплексності та протиставляння її предметній системі; предметоцетризм — збереження структури та змісту кожної навчальної дисципліни, розгляд предметоцентризму як зовнішньої форми внутрішньопредметної інтеграції; змішаний — поєднання предметного та інтегративного навчання (впровадження інтегрованих курсів, узагальнюючих тем, реалізація

© І.Я. Пастирська, 2013

міжпредметних зв'язків, об'єднання навчального матеріалу навколо провідних ключових ідей науки через формування категоріальної побудови мислення).

Саме змішаний принцип побудови навчання присутній у наступних формах інтеграції у зарубіжній педагогіці: організація інтегративних проектів типу «Наш світ, що розвивається» (США); створення інтегрованих курсів типу «Екологічні дисципліни», «Екологічні та гуманітарні науки» (Франція); концентрація навчального матеріалу навколо певної проблеми (комплексне навчання в Росії в 20-ті роки минулого сторіччя); інтегровані форми та методи (занурення, концентроване навчання, ігрові методи, метод проблемно-розвиваючого навчання тощо); інтегрований урок (Росія); інтегрований день (Англія); інтеграція загальної та професійної освіти (двохпрофільна форма освіти в Німеччині, ВПУ в Росії); інтеграція гуманітарної та професійної підготовки; підготовка фахівців за кількома рівнями кваліфікації тощо.

Щодо кількості предметів, котрі використовуються для створення програм, то зараз намагаються об'єднати такі науки: близькі природничі і гуманітарні (хімію і фізику, мову й історію); різні природничі (із математикою або без неї); теоретичні (фундаментальні) й ужиткові; природничі з гуманітарними; природничі й суспільні; іноземні мови та їх культурне середовище.

Інтеграція загальноосвітніх дисциплін із мистецтвознавчими є традиційним підходом до навчання молодших школярів у зарубіжних країнах [3, с. 19], де мистецтво виступає методологією навчання. Природничі, математичні, гуманітарні знання, уміння, навички формуються у процесі художньої творчості, тобто домінанта робиться на інтелектуальному розвитку, який проходить у процесі різноманітної мистецької діяльності: музики, образотворчого мистецтва, драматизації, поезії, художнього слова. Різні види мистецтв використовуються для глибокого усвідомлення, запам'ятовування учнями предметних понять, формують уміння переносити набутий досвід з однієї ланки в іншу.

Однією з сучасних інтеграційно-педагогічних ідей на Заході є принцип кооперативного навчання, який лежить в основі організації колективної розумової діяльності учнів. «Кооперативна революція в педагогіці» і «кооперативний принцип навчання в американських школах» – такі фрази часто зустрічаються у працях, присвячених проблемам кооперативної педагогіки. Зарубіжні педагоги безпосередньо торкаються технологічних параметрів інтеграції в освіті — розв'язуються питання проектування інтегральних методів, форм вживання засобів інтеграції. Наприклад, це стосується методів співпраці в навчальному процесі, інтеграційних семінарах і т.д. Величезний інтерес викликають дослідження, що піднімають проблеми розвитку у студентів здібностей до інтеграції знань. При цьому, інтеграційні здібності розглядаються як необхідна умова успішної діяльності людини в епоху НТР, а здатність до інтеграції, синтезу і аналізу знань — як одна з найбільш значущих у процесі оволодіння змістом освіти.

Досліджуються умови, за яких люди, що опановують рядом професій, інтегрують нові знання, встановлюють взаємозв'язок між раніше одержаними знаннями і новими, використовують інтегровані знання у професійній діяльності. Окремі сторони педагогічної інтеграції є предметом інтересу вчених багатьох країн. Л. Клінберг торкається проблеми інтеграції дидактики і техніки і розкриває органічно цілісну природу єдності освіти і виховання. Питання науково-педагогічної інтеграції аналізує Ф. Бест.

Інтегровані курси вимагають інтеграційного характеру методів та організаційних форм педагогічної системи і діяльності. Тому приклади проблемного підходу, комплексного осмислення питання, втіленого в імітаційно-моделюючих іграх, поширились за кордоном ще в 60-х роках. Спочатку вони застосовувались у бізнес-школах, а потім перемістились в інші сфери професійної освіти. Імітаційна гра «Фторування води» була створена у Великобританії наприкінці 70-х років. Вона торкалась таких предметів, як біологія, санітарія, гігієна та ін. і становила імітацію зборів, під час яких виступають представники різних асоціацій. У 80-х

роках американськими психологами та педагогами розроблено іншу гру. Аналізуючи соціально-економічні та політичні проблеми іншої країни, в курсі суспільствознавства (тема: «Проблеми сільського господарства в нашій країні») студенти вчилися виділяти часткові проблеми та встановлювати зв'язки з більш загальними. Комплексний аналіз природничо-наукових та технічних проблем у складному соціально-економічному контексті здійснюють студенти Великобританії, беручи участь у грі «Електростанція», де предметний матеріал сконцентрований у галузі фізики, але торкається відомостей із галузі енергетики, економіки, географії, екології та ін.

Узагальнюючи різні інноваційні моделі з пошуковою спрямованістю, В. Безрукова стверджує, що їхньою спільною основою є «надпредметна пошукова навчальна діяльність, тобто спеціальна діяльність учнів для побудови свого навчального пізнання» [1, с. 117]. Протягом останніх десятиріч ключовою інтегративно-педагогічною ідеєю в багатьох країнах, а, особливо, в США, є принцип групового навчання з використанням інтерактивних (діалогових) методів, аналізу конкретних ситуацій, методу проектів, моделювання, імітації, змагання та ін.

Для більшості зарубіжних країн характерним є високий ступінь інтеграції навчання, науки та виробництва. Наприклад, у Канаді на території університету «Мак Гілл» розміщено понад 70 наукових центрів та інститутів, у яких досліджують комплексні, інтегровані теоретично-технологічні проблеми, проблеми науково-технічного прогресу в зв'язку з проблемами гуманітарного розвитку. До структури Карлтонського університету інкорпоровано понад 90 спеціалізованих наукових центрів. Цікаво, що навчальні програми з інженерної справи, природничо-математичних дисциплін — кооперовані. Із метою викладання навчальних і здійснення наукових міждисциплінарних програм до складу університетів у Великій Британії зараховано низку різнопрофільних академічних підрозділів суміжного функціонування [2, с. 10].

І хоча жодна з охарактеризованих стратегій і технологій не може бути панацеєю в підході до вивчення іноземних мов, деякі вчені зробили спроби розробити універсальну теорію вивчення мови. Спочатку це було зроблено Дугласом Брауном, професором університету в Іллінойсі, у його фундаментальній праці «Принципи навчання й вивчення іноземної мови», потім Гектором Хаммерлі, професором канадського університету в Саймон-Фрайзері, у праці «Інтегруюча теорія навчання мови і її практичне застосування». Обидва учені здійснили об'єктивний аналіз попередніх теорій навчання іноземної мови.

Інтегровані програми, які дають можливість використати значні резерви окремих методик у їх поєднанні, розроблялися протягом двох останніх десятиліть у багатьох країнах світу. Зарубіжні існуючі програми й курси можуть бути класифіковані за критеріями ступеню інтеграції, тобто глибини взаємопроникнення різних галузей науки, культури, техніки; кількості традиційно відокремлених дисциплін, що використовувалися при складанні програми. За ступенем інтеграції розрізняють такі типи програм, як координаційні, комбінаційні й амальгамні програми. Звичайно, розподіл інтегрованих курсів на три чіткі групи досить умовний і не враховує вплив багатьох чинників, але в цілому програми тяжіють до максимального ступеня інтеграції саме у переліченому порядку. Координаційні програми будуються таким чином, щоб знання з однієї галузі грунтувалися на знаннях з іншої. Спроби впровадити такі програми у систему освіти довели, що фрагментарне звернення до однієї проблеми у 94 різних галузях знань, так само як і частини підручників, побудовані на міжпредметній основі, не в змозі вирішити проблему формування цілісного світосприйняття.

Комбінаційні програми складалися шляхом поєднання кількох предметів в один. У рамках розгалуженої міждисциплінарної програми був створений предмет «соціальні дисципліни», який об'єднав історію, географію, економіку, соціологію, право, антропологію і навіть літературу. Він складався на базі тематичної організації і торкався навіть тих предметів, які раніше були виключені через нестачу навчального часу. Це дало можливість розглядати одну проблему з різних позицій.

Поєднуюча програма входить до типу комбінаційних. Вона також передбачає злиття кількох дисциплін в одну, але будується на базі одного, поєднуючого й організуючого предмета. «Подовжений математичний проект» (Великобританія), де таким предметом є математика, може бути прикладом такої програми. Навчальний матеріал природних і суспільних наук презентується у вигляді математичних систем із логічним аналізом і кодуванням інформації.

У послідовній програмі (emerging curriculum) одна тема логічно йде за іншою. Так, історія міста починається з географічних проблем, далі йдуть економічні, екологічні і т.п. На елементарному рівні послідовна програма впроваджується у формі інтегрованого навчального дня, протягом якого особлива увага приділяється зв'язку між предметами.

Найбільш поширеними є власне комбінаційні програми, що містять у собі розділи (теоретичні блоки), створені на основі міжпредметних тем. Наприклад, група біологів з Інституту педагогіки у К'єлі (ФРН) створила курс «Плавання у біології й техніці», де інтегруються спорт, біологія, фізика, техніка.

Найрадикальнішими є амальгамні програми, тобто ті, які розглядають будь-яку глобальну проблему людства з різних кутів зору з використанням інформації з різноманітних галузей знань. Амальгамні програми не лише комбінують чи координують існуючі дисципліни, вони формуються на базі життєвого досвіду, поширених суспільно-політичних проблем. Наприклад, учням пропонується сконструювати проект ігрового майданчика або скласти проект розвитку утопічного суспільства. Проблема, таким чином, має бути проаналізованою з різних позицій, і знання, добуті у процесі виконання проекту, можна сміливо використовувати у вирішенні інших завдань.

Щодо кількості предметів, котрі використовуються для створення програм, то в існуючих намагаються об'єднати: близькі природничі й гуманітарні науки: хімія й фізика, мова й історія; різні природничі науки (із математикою або без неї); теоретичні (фундаментальні) й ужиткові науки; природничі науки з гуманітарними; природничі й суспільні науки; іноземні мови та їх культурне середовище.

Висновок. Отже, як засвідчує проведене дослідження, інтеграція змісту навчання є однією з центральних у зарубіжній педагогіці. Для більшості зарубіжних країн характерним є високий ступінь інтеграції навчання, науки та виробництва. У зарубіжній педагогіці з урахуванням проблем інтеграції історично виділяють три напрями побудови процесу навчання: педоцентричний, предметоцетричний та змішаний. Застосовуються різні види інтегрованих програм, інтегративні проекти, курси, інтегровані форми та методи.

Література:

1. Безрукова В. С. Педагогическая интеграция: сущность, состав, механизмы реализации (Интеграционные процессы в педагогической теории и практике) / Безрукова В. С. — Свердловск, 1990. — 128 с.

2. Воронка Г. Університети в Канаді та Великобританії / Г. Воронка // Науковий світ . — 2005. - № 4. — С.10 — 11.

3. Лещенко М. П. Зарубіжні технології підготовки вчителів до естетичного виховання / М. П. Лещенко. — 2-ге вид., доп. — Київ, 1995. — 192 с.

4. Омельяненко Б. Л. Профессионально-техническое образование в зарубежных странах / Б. Л. Омельяненко — М. : Высш. шк., 1989. — 224 с.

5.Стиркіна Ю. С. Дидактичні засади підготовки майбутніх учителів іноземної мови до викладання інтегрованих курсів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Стиркіна Юлія Сергіївна. — Полтава, 2001. — 240 с.

У статті автор досліджує проблему інтеграції змісту освіти у сучасній зарубіжній педагогіці. Проаналізовано її особливості у педагогіці певних країн, дано їх характеристику. Показано, що для більшості зарубіжних країн характерним є високий ступінь інтеграції навчання.

Ключові слова: *інтеграція, зарубіжна педагогіка, процес навчання, інтегрована програма, форми інтеграції.*

В статье автор исследует проблему интеграции содержания образования в современной зарубежной педагогике. Проанализовано её особенности в педагогике определенных стран, подано их характеристику. Показано, що для большинства зарубежных стран характерным является високая ступень интеграции образования.

Ключевые слова: *интеграция, зарубежная педагогика, процесс обучения, интегрированная программа, формы интеграции.*

In the article the author investigates the problem of integration of the content of education in modern foreign pedagogics. There are presented its peculiarities in the pedagogics of definite countries, their characteristics are depicted. It is shown that the majority of foreign countries are characteristic of high degree of educational integration.

Keywords: *integration, foreign pedagogics, educational process, integrated programme, forms of integration.*